

Tisk osvobodilnega gibanja v prvem letu boja

Spominske plošče na hišah po raznih predelih Ljubljane danes pričajo o tem, da je imela Ljubljana med vojno pet ilegalnih grafičnih tiskarn in samostojno cinkografijo. V temnih, mrzlih in vlažnih bunkerjih so delali do skrajnosti predani tiskarji in cinkografi v nemogočih življenjskih pogojih in v stalni nevarnosti, da jih odkrijejo in postavijo pred puške. Poleg grafičnih tiskarn, ki niso mogle opraviti vsega ogromnega dela, pa je bilo v Ljubljani še nekaj desetnih ciklostilnih tehnik, kjer so požrtvovalni aktivisti Centralne tehnike skrivno razmnoževali tisk. Največ tiska je bilo potrebno v prvem letu boja, ko je šel iz Ljubljane tudi v vse predele, takrat med tri okupatorje razdeljene, Slovenije.

Ze ob zasedbi Ljubljane in ob prvih akcijah proti okupatorju je bilo očitno, da zgolj živa beseda in občasni letaki ne morejo opraviti vseh prepotrebni političnih in mobilizacijskih nalog. Se bolj se je pokazala potreba po lastnem tisku ob ustanovitvi borbene fronte, ki si je zadala nalogo, da prode do slehernega slovenskega patriota. Zato je centralni komite KPS aprila 1941 sklenil, da ponovno začne izdajati »Slovenskega poročevalca«, ki je budil odpor proti fašizmu že leta 1938, to je v letu Münchenske konference in nacistične okupacije Avstrije.

Prve tedne po zasedbi so skušali Italijani vselej in povsod dokazovati, da so »boljši« okupatorji kot Nemci. Zato so dovolili, da so — prve tedne samo v slovenščini, nato v slovenščini in italijanščini izhajali vsi štirje predvojni dnevniki: klerikalna »Slovenec« in »Slovenski dom« in liberalna »Jutro« in »Slovenski narod«. Tudi ljubljanska radijska postaja je še nekaj časa oddajala samo v domačem jeziku. Seveda pa so postali časniki in radio orodje okupatorjeve propagande.

Ilegalni tisk, tisk osvobodilnega gibanja, je moral torej pobijati okupatorjeve laži, pisati o stvareh, ki jih je okupator skrival pred javnostjo in razkrinkovati sodelovanje vrhov meščanskih strank z okupatorjem. Predvsem pa je seveda moral pritegovati množice v osvobodilno gibanje in organizirati odpor. Ta naloga je bila najprej namenjena »Slovenskemu poročevalcu«.

Tudi medvojni »Slovenski poročevalec« je izdajala in urejala partija, vendar ni postal njeno glasilo. Izražal je vso tisto širino, ki jo je vnašala partija najprej v protimperialistično fronto, nato v osvobodilno fronto. O prvi številki »Slovenskega poročevalca« je rekel Boris Kidrič, da je pisana kot izraz množičnega razpoloženja. In takšen je ostal »Slovenski poročevalec« ves čas izhajanja.

Zaradi izredne pomembnosti, ki jo je partija pripisovala »Slovenskemu poročevalcu«, so ga prve mesece urejali organizacijski sekretar CK KPS Tone Tomšič in člana CK KPS Boris Kidrič in Boris Zihel. Septembra 1941 sta bila v redakcijo vključena še zastopnik katoličanov v OF Edvard Kocbek in predstavnik Sokola Zoran Polič.

Prva številka »Slovenskega poročevalca«, ki je izšla okrog 15. maja 1941, je bila za vse, ki so ga brali, izreden dogodek v tistih črnih dneh. Ze samo to, da je v težkih časih okupacije izšlo fajno glasilo, je ljudem zelo dvignilo samozavest, pred-

vsem pa jih je hrabrila vsebina.

Pretežni del uvodnika »Naša nesreča in naša vera« je imel že programatičen značaj. »...Naša vera temelji na borbeni volji osvobodilnih sil slovenskega naroda, katere usodo nosi bolj kot kdaj prej na svojih ramenih slovenski proletarijat, temelji na spoznanju, da je treba vse pozitivne sile slovenskega naroda združiti, hkrati pa odločno obračunati in prelomiti z izdajalskim meščanskim vodstvom...«

V tej številki je tudi odloček proglaša centralnega komiteja KPS ob ustanovitvi protimperialistične fronte, ki poziva vse Slovence v skupni boj proti nemškemu, italijanskemu in madžarskemu okupatorju.

Oba sestavka sta zelo jasno izražala pot, na katero je stopil slovenski narod in tudi naloge slehernega človeka na tej poti. Večina ljudi, ki so pozneje pisali spomine na tiste prve mesece, je zato pisala, da so bile v prvi številki »Slovenskega poročevalca« že »temeljne točke OF«, ki so se dejansko izoblikovale šele nekaj mesecev pozneje.

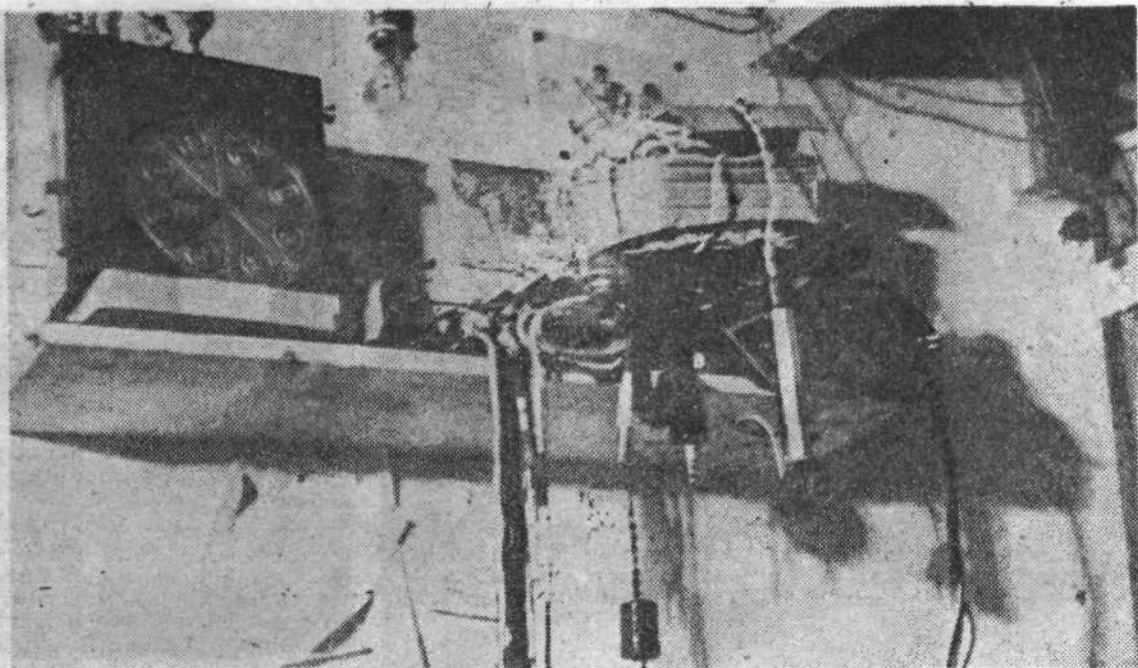
Poleg teh glavnih člankov je v prvi številki »Slovenskega poročevalca« še niz prispevkov, ki opisujejo življenje pod okupatorji v raznih predelih Slovenije, brezposelnost, pomanjkanje živil, oduško zmanjavo denarja, oduško slovenskih meščanskih strank in ljubljanskih Nemcev, prve aretacije v Ljubljani, množične aretacije na Gorenjskem in štajerskem in množičen beg ljudi s teh predelov v Ljubljano.

»Slovenski poročevalec« hoče biti slovenskemu narodu v teh časih najhujšega terorja in laži informator resnice! Pozivamo vse poštene in odločne sorce za svobodo slovenskega naroda, da po zanesljivih zapnikih list razširjajo, da nam dopisujejo (obvestila morajo biti resnična!) in da nas derno podprejo. Tako zaključuje prva številka »Slovenskega poročevalca«.

Za »Slovenski poročevalec« je bilo vedno značilno pravočasno in resnično poročanje o dogodkih doma in v svetu. Poročevalska služba je bila izredno dobro organizirana. Poročila so prihajala iz vseh predelov Slovenije, prihajala pa so tudi iz Bosne, Hrvaške in Srbije in čedalje več je bilo v njih poročil o naših uspehih vojaških in političnih akcijah, pa tudi o čedalje hujšem divljanju okupatorjev. Poročevalska služba je kljub številnim mejam in žičnim pregradam ob njih delovala tako hitro in tako točno, da jo moramo še danes občudovati.

V letu 1941 je izšlo v Ljubljani 32 števil »Slovenskega poročevalca« v skupni nakladi 132.700 izvodov. Medtem ko je bila prva številka razmnožena le v 2.000 izvodih, je imela številka za 30. december 1941 že 5.200 izvodov. Na »glavi« Poročevalca je pisalo: »Ko prebereš, daj naprej!« V mnogih spominih iz tistega časa bomo, da je šel list »dobesedno iz roke v roko«, to se pravi, da je tudi pri najnižji nakladi morda desetkrat toliko bralcev.

»Slovenski poročevalec« se je od številke do številke izpopolnjeval, postajal je pestrejši in tudi oblikovno bolj dognan, vedno pa je ostal enako neposreden in globoko ljudski. Zato je vsa leta osvobodilnega boja ostal ne le informacijski vestnik, ki so ga vsi težko pričako-

Kljub pomanjkljivi tehniki tisk tudi med NOB ni usahnil.

vali, ampak tudi mobilizator množic.

Poleg »Slovenskega poročevalca« so izhajali v prvem letu še drugi listi osvobodilnega gibanja.

Novembra in decembra 1941 so bile natisnjene tri številke »Mlade Slovenije«, ki je postala glasilo mladinske osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Novembra 1941, ko je »Slovenski poročevalec« kot informacijski vestnik dosegel že izredno priljubljenost, je začelo izhajati glasilo izvršnega odbora OF »Osvobodilna fronta«.

Konec avgusta je izšla prva medvojni številka »Dela«, glasila CK KPS, septembra ji je sledila še ena številka. V septembrski številki »Dela« je Boris Kidrič v članku »Nekaj nalog naše agitacije in propagande« zapisal: »Naša agitacija in propaganda mora biti posvečena predvsem naši poglavitni nalogi: mobilizirati mora vse pozitivne slovenske moči za neizprosno boj z okupatorjem. Zato mora biti ost naše propagande naperjena zlasti proti vsem tistim gnili, kapitulantskim in oportunističnim teorijam, ki med slovenskim narodom ovirajo borbena mobilizacija.«

Cimbolj se je razvijalo osvobodilno gibanje, tembolj se je po številu, obsegu in vsebini razvijal tudi tisk.

Oktober 1941 je bila razmnožena edina številka »Slovenskega partizana«, glasila glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet.

Januarja 1942 je izšla brošura »Dva mejnika v razvoju slovenske misli«.

Februarja 1942 je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet založilo prvo pesniško zbirko. To so bile pesmi Mateja Bora »Previharimo viharje«, ki so s kleno umetniško besedo netile upor. Naklada je bila zelo visoka — 1500 izvodov je bilo razmnoženih na ciklostil, 8000 izvodov pa je natisnila ilegalna tiskarna »Podmornica«.

Isti mesec je bil razmnožen uvod in dvajset poglavij »Kratke zgodovine VKP (b)«.

Februarja 1942 je izšel tudi »Slovenski zbornik«, prva in obširna kulturna manifestacija osvobodilne fronte. Izšel je v času, ko je kulturni molk že popolnoma uspel in ko so kulturni delavci že ustvarjali novo slovensko kulturo. Za »Slovenski zbornik« so pisali vsi takrat priznani pisatelji in kulturni delavci.

Ceprav je izšlo v prvem letu boja že toliko glasil osvobodilnega gibanja, pa je izdala partija še 53 letakov. Letaki so izšli vselej, kadar je bilo treba čimveč ljudi na hitro o čem obvestiti, predvsem pa, kadar jih je bilo treba na hitro vključiti v kakšno množično akcijo. Tudi najvažnejši proglasi osvobodilne fronte, centralnega komiteja KPS in glavnega poveljstva slovenskih partizanskih

čet so izhajali razen v »Slovenskem poročevalcu« še na posebnih letakih, da so dosegli čimvečjo množičnost. Za ilegalne razmere so imeli letaki izredno visoke naklade — tudi do 10.000 izvodov.

Zaporne kazni za prenašanje in branje osvobodilnega tiska so bile že od vsega začetka visoke, po ustanovitvi okupatorjevega vojaškega vojnega sodišča, 7. novembra 1941, pa so jih še dvignili. Vse aretirane so zelo mučili, da bi izsilili priznanje, kdo jim je dal tisk. Znan je primer prodajalke časopisov v Šiški. Mnogim, ko so v njenem kiosku kupili »Jutro« ali »Slovenca«, je ponudila še »Slovenskega poročevalca«, češ: »Ta list vam bo vse bolj po pravici povedal«. Ko jo je nekdo izdal, so jo na

policiji tako strašno mučili, da se ji je omračil um in je umrla v začetku leta 1943 v umobolnici. Septembra 1941 so začeli Italijani groziti, da bodo ustrelili vsakogar, pri komur bodo našli ilegalni tisk. Kmalu so začeli te grožnje tudi uresničevati. Predvsem so bili smrti zapisani tisti, ki so tiskali ali razmnoževali ilegalne liste, tisti, ki so dajali prostore za tiskarne in kurirke, ki so prenašale velike zavoje ilegalnih listov, letake in lepake, pa tudi klišee. Kljub vsem grožnjam in tudi dejanskim žrtvam pa so tiskarji in kurirke in vsi drugi, ki so delali na odgovornih mestih v tehniki, omogočali, da so desetstisoči z velikim navdušenjem brali osvobodilni tisk.

MARICA CEPE

Program zastavljen

Pri občinski konferenci SZDL Ljubljana-Center je bil, poleg številnih organov konference, konstituiran tudi 2. koordinacijski odbor za pomoč žrtvam imperialistične agresije. Odbor vodi tovarišica Mara Rupena-Osolnik, v njem pa so vključeni predstavniki družbeno-političnih organizacij, šol ipd.

Dne 3. junija se je ta odbor sestel na svoji prvi seji, na kateri so se navzoči dogovorili, koga naj še pritegnejo oz. vključijo v odbor, ter o vsebini dela tega odbora. Na naslednji seji, ki je bila 16. junija 1975, pa je koordinacijski odbor obravnaval osnutek programa dela ter se odločil za naslednji predlog:

I. IDEJNO POLITIČNA OSNOVA PROGRAMA:

- tematska obdelava področij, aktualnih v mednarodni politiki, s poudarkom na gibanju za osvoboditev izpod kolonializma oz. gibanjem v smeri neuvrščenosti;
- tematska vsestranska analitična obdelava področij z narodnoosvobodilnim gibanjem, državljskimi vojnami oz. vojnami za osvoboditev in neodvisnost (posameznih držav);
- vpliv, pomen in vrednost narodnoosvobodilnih bojev in gibanj v mednarodnih odnosih, pomen OZN, vloge sil neuvrščenih, gospodarska, kulturna in socialna relacija;
- vsestransko zavzemanje za širjenje te tematike:
- na vseh stopnjah šol,
- delovnih organizacijah,
- krajevnih skupnostih, družbeno-političnih organizacijah in društvih;
- zasnova priprave in izvedbe raznih akcij v obliki materialne in moralne podpore;
- preko sredstev javnega ob-

veščanja naše občine — »DOGOVORI« — seznanjanje javnosti o naših akcijah.

II. AKCIJSKO-ORGANIZACIJSKO DELO:

- priprava množičnih akcij solidarnosti na osnovi I. dela;
- priprava in izvedba raznih proslav in razstav ob praznikih obletnicah;
- organizacija in izvajanje ciklusa predavanj z filmi in diapozitivi o narodnoosvobodilnih gibanjih, življenju in delu novo osvobojenih narodov, življenju žena po svetu in o kulturno socialnem napredovanju dežel v razvoju in neuvrščenih;
- neposredni kontakti s tovrstnimi koordinacijskimi odbori in medsebojna izmenjava gradiva in informacij;
- občinski koordinacijski odbor Ljubljana-Center deluje v najtesnejši povezavi s predsedstvom občinske konference SZDL ter mestnih in republiškim tovrstnih koordinacijskim odborom.

Na drugi seji koordinacijskega odbora smo sprejeli sklep, da po dopolnitvah našega koordinacijskega odbora in po potrditvi programa dela na predsedstvu občinske konference SZDL, izdelamo koledar akcij in razdelitev delovnih nalog na predstavnike posameznih organizacij — članov koordinacijskega odbora. Da bo naše delo uspešno, prosimo, da nam pošljete vaše pripombe, mišljenja, predloge in želje na zgoraj objavljeni program, in sicer na naslov »Občinska konferenca SZDL, Lj. Center — koordinacijski odbor za pomoč žrtvam imperialistične agresije«, Trdinova 4.

KOORDINACIJSKI ODBOR